

Is groene groei een feit?

TIMOTHÉE PARRIQUE

Het antwoord is neen. Zonder dat productie en consumptie afnemen, zal ontkoppeling niet volstaan om voor ecologische duurzaamheid te zorgen. Als je de discussies over de klimaatverandering volgt, moet je al gehoord hebben van ‘ontkoppeling’. Deze term verwijst naar de mogelijkheid om het BBP los te maken van milieudruk. De groene groei waarover iedereen het deze dagen heeft, gaat ervan uit dat economische activiteiten losgekoppeld kunnen worden van ecologische schade. **Studies over ontkoppeling gaan gewoonlijk niet viraal, maar één deed dat wel. In maart 2019 publiceerden Corinne Le Quéré van het Tyndall Centre for Climate Change Research in het VK en nog negen andere wetenschappers een artikel in *Nature* met als titel ‘Drivers of**

declining CO₂ emissions in 18 developed economies’ (Factoren die de CO₂-uitstoot in 18 ontwikkelde landen doen dalen). Dat is maar één studie van vele – 835 om precies te zijn – zegt ons een uitgebreid literatuuronderzoek. Wat deze studie bijzonder maakt, is het aantal keren dat ze online geciteerd is om groene groei te bejubelen. Als je het artikel echter aandachtig leest, krijg je een meer genuanceerde indruk.

Het ontkoppelingsniveau is miniem

De studie analyseert achttien ontwikkelde economieën (Zweden, Roemenië, Frankrijk, Ierland, Spanje, het VK, Bulgarije, Nederland, Italië, de VS, Duitsland, Denemarken, Portugal, Oostenrijk, Hongarije, België, Finland en Kroatië) tussen 2005 en 2015 en komt uit op een emissievermindering van gemiddeld 2,4% per jaar in dat decennium.

Dat is miniem — drie keer minder dan de noodzakelijke jaarlijkse afname met 7,6% in de mondiale uitstoot om het streefdoel van 1,5°C opwarming in het Akkoord van Parijs te halen (en dit percentage is van 2019; de afname moet vandaag nog groter zijn). Een opvallend voorbeeld is Frankrijk. De studie laat zien dat Frankrijk in die periode zijn emissies uit energieverbruik jaarlijks met 1,9% verminderde, terwijl het BBP amper toenam (+0,9%). Vergelijk dat met de Franse klimaatdoelstelling, namelijk 80 MtCO₂ tegen 2050, wat neerkomt op een reductie van 80% in vergelijking met de emissies van 2019.

Ook het Verenigd Koninkrijk is hier relevant. Dat land wordt vaak geprezen omdat het het snelste ontkoppelingsvoorbeeld ter wereld heeft generaliseerd. In de studie van Le Quéré namen de emissies uit energieverbruik tussen 2005 en 2015 jaarlijks af met 2,1%, bij een BBP-groei rond 1,1%. Qua ont koppeling stelt dat niet veel voor; het land heeft een twee keer zo grote emissiereductie beloofd (5,1% per jaar). Om zich aan het Akkoord van Parijs te houden, moet het VK jaarlijks 13% minder uitstoten, vanaf nu voor de duur van de komende decennia. Dat is beduidend meer dan wat er met groene groei te halen valt.

In dat tempo en met het oog op koolstofneutraliteit zou Frankrijk bijna drieduizend jaar nodig hebben om zijn klimaatschuld te weg te werken.

Voorzichtigheidshalve zeggen de auteurs zelf: 'die vastgestelde emissiereductie mag dan aanzienlijk zijn, ze [...] is wel nog ver verwijderd van de grondige en snelle mondiale decarbonisatie van het energiesysteem die in de temperatuurdoelstellingen van Parijs vervat zit, vooral gezien de toename van de

CO₂-uitstoot in 2017 en 2018 en de vertraging van de decarbonisatie in Europa sedert 2014.' De gegevens vanaf dat jaar ondersteunen de terughoudendheid van de auteurs: na 2015 is de decarbonisatie in vele hoge-inkomenslanden vertraagd.

Dat het resultaat zo miniem is, is verontrustend, want het gaat hier wel om de zogenaamd beste gevallen van ont koppeling. Veronderstellen dat deze cijfers plots kunnen gaan stijgen, is als verwachten dat Usain Bolt zijn loopsnelheid gaat verdriedubbelen. Wat nog minder waarschijnlijk is: alle landen ter wereld zouden moeten meedoen om het drievoudige van dit niveau te evenaren.

Miniem is verre van genoeg

In maart 2021 publiceerden de auteurs een nieuwe studie, waaruit bleek dat 64 landen erin geslaagd waren jaarlijks hun emissies te reduceren met 0,16 GtCO₂ tussen 2016 en 2019. Dat is goed, maar opnieuw niet goed genoeg. Niet goed genoeg heeft ernstige consequenties. Om precies te zijn: dit is een tiende van wat nodig zou zijn op mondiaal niveau om de doelstellingen van Parijs te halen; en als 64 landen hun emissies konden reduceren, dan zijn er 150 die het niet konden. Deze laatste groep vermeerde zijn emissies met 0,37 GtCO₂ per jaar. Leg deze twee cijfers samen en je ziet dat

de mondiale uitstoot met 0,21 miljard ton per jaar is toegenomen.

Dit zet hoge-inkomenslanden onder druk. Willen de ontwikkelingslanden hun ecologische voetafdruk kunnen vergroten, dan moeten de rijke naties de hunne zo veel mogelijk verkleinen. Klimaatneutraliteit op nationaal niveau tegen 2050 is niet voldoende als we willen dat de armsten

van vandaag de kans krijgen om hun grondstofverbruik op te voeren. Reductiecijfers van 1-3% in rijke landen zijn verre van toereikend om de huidige snelle toename van het grondstoffenverbruik in het Globale Zuiden te compenseren.

Dit is niet meer dan eerlijk gezien de historische uitstoot. Het Globale Noorden is verantwoordelijk voor 92% van de overtollige CO₂-uitstoot (deze die 350 ppm overstijgt). Zo heeft bijvoorbeeld Frankrijk zijn eerlijke aandeel van het klimaatbudget al met 29,4 GtCO₂ overschreden. De studie van Le Quéré toont aan dat het zijn emissies jaarlijks met 10 MtCO₂ heeft verminderd tussen 2005 en 2015. In dat tempo en met het oog op koolstofneutraliteit zou Frankrijk bijna drieduizend jaar nodig hebben om zijn klimaatschuld te weg te werken.

Groene groei zonder groei

De emissies in de achttien bestudeerde landen namen elk jaar met 2,4% af, maar hoe groot was de BBP-groei in die periode? Het antwoord is: klein. Deze economieën groeiden gemiddeld met 1,1%. Denemarken, Italië en Spanje staan aan de leiding van de ontkoppelaars met jaarlijkse reducties in hun koolstofuitstoot van respectievelijk 3,7%, 3,3%, en 3,2%. Je kunt hier echter moeilijk van groene groei spreken, omdat deze economieën amper groeiden — of feitelijk zelfs krompen (+0,6% van het BBP in het geval van Denemarken, -3,3% voor Italië en -3,2% voor Spanje).

De auteurs erkennen dat deze periode niets uitzonderlijks is: 'De vermindering in de energie-intensiteit van het BBP in de periode 2005-2015 tekent zich niet duidelijk af tegenover gelijkaardige reducties sedert de jaren 1970, wat aantoont dat afnames in energieverbruik in de piek-en-terugloopgroep minstens gedeeltelijk te verklaren zijn door de kleinere groei van hun BBP.'

Dus: de studie die het vlotst geciteerd wordt om te beweren dat koolstofvrije economische groei mogelijk is, toont ook aan dat een deel van de decarbonisatie te wijten is aan het feit dat er gewoon weinig of minder groei was. Het mag dan ook niet verwonderen dat op basis van simulaties de auteurs inschatten dat 'indien er weer een sterke BBP-groei komt in de piek-en-terugloopgroep, de energiereductie misschien zal afzwakken of teruggedraaid worden, tenzij er een sterk klimaat- en energiebeleid wordt gevoerd.'

Duurzaamheid gaat over meer dan koolstof

De studie van deze auteurs gaat over koolstof, maar koolstof is maar één van vele milieuproblemen. Het is helaas het enige dat behoorlijk onderzocht wordt. Inderdaad, 80% van de studies over ont koppeling spitst zich toe op primaire energie en broeikasgassen. En zo zijn er maar enkele studies die andere aspecten van de ecologische ontwrichting onderzocht hebben, waaronder grondstoffengebruik, waterconsumptie, verandering in landgebruik, watervervuiling, afval en biodiversiteitsverlies.

Al bestaan er een aantal inspirerende verhalen over ont koppeling op het gebied van koolstofemissies, de onderzoeken die andere indicatoren onder de loep nemen, vertellen ons een ander verhaal, een waarin de economie nog altijd sterk gekoppeld is aan biofysische doorvoer. Grondstoffen zijn hier een goed voorbeeld. De wereldeconomie mocht dan in de 20ste eeuw geleidelijk aan het dematerialiseren zijn, deze trend is de laatste twee decennia aan het keren. Dit alleen al zou het optimisme over vermeende eindeloze voorraden hernieuwbare energie moeten temperen, want tenslotte hangen die af van het ontginnen van eindige hoeveelheden mineralen.

Het punt dat ik wil maken, is dat een 'duurzame' economie — als die term zinvol wordt ingevuld — rekening moet houden met al haar complexe interacties met ecosystemen en niet enkel met koolstof. Een waarachtig duurzame economie moet niet enkel koolstofneutraal zijn, maar beweegt zich binnen de regeneratieve capaciteiten van alle hernieuwbare bronnen en binnen de assimilatiecapaciteit van de ecosystemen. Hoewel duurzaamheid opgevat moet worden als betrekking hebbend op veel meer dan enkel de toestand van het biofysisch milieu, lijkt het een evidentie dat leven binnen de grenzen van de planeet een minimum, niet-onderhandelbare voorwaarde is voor om het even welk soort langdurig welzijn.

Tijdelijke ont koppeling

Milieudruk beperken in een groeiende economie impliceert niet alleen dat er een absolute ont koppeling van het BBP moet gebeuren, maar ook vereist het dat een dergelijke ont koppeling wordt

Vermits het BBP in aanzienlijke mate gekoppeld blijft aan koolstofemissies en andere milieudruk, is het grenzen stellen aan de omvang van de economie een goede manier om de ecologische schade te beperken.

volgehouden zolang de economie groeit (met in het achterhoofd de noodzaak van een minimale jaarlijkse emissiereductie van 7,6%, vanaf nu). Anders gezegd: voortdurende economische groei vereist een permanente absolute ont koppeling tussen BBP-groei en milieudruk. Doch, net zoals op een bepaald moment in de tijd economische groei en milieudruk van elkaar losgekoppeld kunnen worden, zo kunnen ze later even gemakkelijk opnieuw gekoppeld worden.

Dit gebeurt vaker dan we beseffen. Denk maar aan de tijd dat het IEA (Internationaal Energie Agentschap) verklaarde dat de ont koppeling 'bevestigd' was, nadat het een nivellering van de mondiale uitstoot in 2015 en 2016 had vastgesteld. Deze ont koppeling was echter van korte duur. In feite was ze vooral te wijten aan China, dat van steenkool op olie en gas overstapte op hetzelfde moment dat de VS overschakelde op schaliegas. De shift was maar tijdelijk. Daarna liep de economische groei weer samen met de koolstofemissies.

Er kan zich ook met hernieuwbare bronnen her koppeling voordoen. In het decennium tussen 2005 en 2015 hebben Oostenrijk, Finland en Zweden hun energiemix vergroend, met verlaagde emissies tot gevolg. Zodra echter de overstap volledig is, zal verdere groei vragen om een uitbreiding van de energie-infrastructuur, die bijkomende milieudruk met zich mee zal brengen. Dat is in feite wat er na de bestudeerde periode ook gebeurd is. Oostenrijk verminderde zijn uitstoot

met 0,6% in 2006-2010 en met 1,6% in 2011-2015, maar de emissies gingen weer omhoog met 0,3% in 2016-2019. Iets gelijkaardigs gebeurde in Finland en Zweden: de reductie versnelde er tussen 2006 en 2015, maar vertraagde daarna weer.

Volgens sommige commentatoren zou de terugkeer van economische groei na de pandemie groen of minstens groener

zijn. Toch zijn de mondiale CO₂-emissies uit energie op weg naar een stijging van 1,5 miljard ton voor 2021 — de tweede grootste stijging in de geschiedenis — wat het merendeel van de afname tijdens de pandemie teniet doet. De les die we uit de coronacrisis trekken is deze: geringe schommelingen tussen lichte en zware ecologische schade zijn niet voldoende. We moeten de economie radicaal en onmiddellijk hervormen.

Is milieubeleid nodig?

Milieubeleid is inderdaad nodig en de Le Quéré-studie is daar duidelijk over. We hebben energie- en klimaatbeleid nodig 'vooral als het BBP blijft groeien', schrijven de auteurs. Maar stel dat een limiet op het BBP zelf een aanvaardbare klimaatbeleidslijn zou zijn. Dit is de idee van 'ontgroei'. Vermits het BBP in aanzienlijke mate gekoppeld blijft aan koolstofemissies en andere milieudruk, is het grenzen stellen aan de omvang van de economie een goede manier om de ecologische schade te beperken. Als de koolstofemissies met 2,4% verminderen naast een 1,1% BBP-groei, bedenk dan eens hoeveel sneller ze gereduceerd zouden worden als geen prioriteit werd gegeven aan economische groei boven de onvoorstelbare risico's van een niet te stuiten ecologische ontwrichting.

We weten dat het stilleggen van de groeimachine leidt naar drastische emissievermindering, want dat gebeurde tijdens de pandemie. Vertraagde economische activiteit leidde tot een historische reductie van de mondiale uitstoot: 7%

in vergelijking met 2019. Wat door een crisis gebeurde zou ook op een meer gestuurde manier kunnen gebeuren onder de vorm van welvaart zonder groei in landen die meer consumeren dan hun eerlijke aandeel van het mondiale koolstofbudget. Natuurlijk, BBP is een indicator, geen beleidsknop. Er is bijgevolg behoefte aan diverse op efficiëntie gerichte beleidslijnen die de productie en de consumptie en de financiële speculatie aan banden leggen, vooral in sectoren die zeer grondstofintensief zijn.

We moeten de emissies te lijf gaan waar ze zich op dit moment voordoen en er tegelijkertijd voor zorgen dat efficiëntiewinst niet teniet wordt gedaan door een grotere vraag via het terugslageffect. Zo zouden we de luchtvaart kunnen laten ontgroeien door de luchthavens quota op te leggen voor het aantal vluchten per dag, door de bouw van nieuwe luchthavens en start-/landingsbanen te beperken en een *Frequent Flyer Levy* (een heffing voor frequente vliegereizen) te lanceren. Dat laatste gaat zo: je krijgt om de drie of vier jaar een eerste vlucht zonder heffing, maar je krijgt er wel een voor je tweede vlucht, en het bedrag verdubbelt bij elke extra vlucht. In plaats van te hopen dat de uitbreiding van de luchtvaartsector losgekoppeld wordt van planetaire schade, zouden we de sector in omvang kunnen beperken om zo zijn emissies omlaag te halen.

Ontkoppelen is niet genoeg

Samengevat: Le Quéré et al. (2020) rapporteren in hun studie een vastgestelde ont koppeling in achttien ontwikkelde landen tussen 2005 en 2015. Daar moeten echter een paar kanttekeningen bij. Ten eerste, de ont koppelingsniveaus komen niet eens in de buurt van de meest bescheiden nationale klimaatdoelstellingen. Ten tweede, ze zijn zelfs nog minder toereikend gezien de vereisten voor herverdeling met het oog op klimaatrechtvaardigheid. Ten derde, de ont koppeling is deels te verklaren door lage economische groeicijfers. Ten vierde, de studieperiode is beperkt en er is weinig garantie dat de ont koppeling die eventueel heeft plaatsgevonden later geen herkoppeling wordt. Tenslotte, de analyse gaat enkel over koolstof en laat andere milieudruk buiten beschouwing.

Wel dan, is groene groei een feit? Het antwoord is: nee, niet echt. Tot op heden is economische groei nog altijd een vector van grondstoffengebruik en milieuaantasting. In hoge-inkomenslanden is het streven naar nog meer groei misschien ook sociaal geen goede zaak, vooral als dat gepaard gaat met grotere ongelijkheid. Gezien de stijgende vraag naar grondstoffen in de meest achtergestelde regio's van de wereld wordt de voortdurende obsessie met groei in de al rijke landen onhoudbaar.

Ontkoppelen is gewoon niet genoeg. In plaats van moeizaam te proberen de uitbreidende economieën te 'vergroenen', moeten we de taak een andere wending geven door op efficiëntie gerichte strategieën te mobiliseren zoals ontgroei en post-groei. Uiteindelijk zijn zowel efficiëntie als efficiëntie broodnodig. Eén ding is overduidelijk: waar we vanaf moeten is de mentaliteit van absolute groei die de sociaalecologische gezondheid opoffert om het BBP voorrang te geven op al het andere.

Dit artikel verscheen op 29 april 2021 op unevenearth.org, <http://unevenearth.org/2021/04/is-green-growth-happening/>.

Vertaling: Magda Brijssinck.

TIMOTHÉE PARRIQUE heeft een PhD in economie van het Centre d'Études et de Recherches sur le Développement (Universiteit van Clermont Auvergne, Frankrijk) en het Stockholm Resilience Centre (Universiteit van Stockholm, Zweden). Zijn dissertatie *The Political Economy of Degrowth* (2020) verkent de economische implicaties van de ideeën ontgroei en post-groei. Hij is ook de belangrijkste auteur van *Decoupling debunked — Evidence and arguments against green growth* (2019), een door het EEB (European Environmental Bureau) gepubliceerd rapport.